

Петрофанова К. Р.,
аспірант кафедри цивільного права № 1
Національного юридичного універси-
тету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВУ ПРИРОДУ ЕЛЕКТРОННИХ ГРОШЕЙ

Розвиток електронної торгівлі і висока вартість банківських послуг спонукає підприємців до пошуку більш дешевих засобів розрахунку. Такий засіб знайдено і технічно реалізовано в виді електронних грошей. Так, Дж. Везерфорд у своїй книзі «История денег: Борьба за деньги от песчаника до киберпространства» написав, що електронні гроші здатні зробити в суспільстві такі радикальні зміни, які свого часу мали місце при виникненні металевих і паперових грошей. Будучи зовсім новим інноваційним продуктом в області грошово-кредитного обігу, електронні гроші не «вписуються» в чинні національні нормативно-правові акти пострадянських країн. Ділова практика випереджає правову регламентацію майнових відносин. Розвиток обігу електронних грошей обумовлює необхідність створення системи правил поведінки, що сприятимуть підвищенню ефективності та поширенню операцій з електронними грошима. Проте невизначена цивільно-правова природа електронних грошей ускладнює цей процес.

Сьогодні немає заперечень, що електронні гроші залучені до цивільного обороту. Наприклад, у деяких випадках вони можуть виступати

у цивільно-правових правочинах як товар. Так, відповідно до п. 3.2 Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 04.11.2010 №481 (далі – Положення) між емітентом (банком-резидентом, що здійснює випуск електронних грошей і бере на себе зобов'язання з їх погашення) і користувачем (фізичною особою або суб'єктом господарювання, який є власником електронних грошей і має право використовувати їх для придбання товарів і здійснення переказів з урахуванням обмежень, установлених цим Положенням) укладається договір, відповідно до якого електронні гроші придбаваються в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Також згідно зі ст. 13 Закону України «Про електронну комерцію» від 03.09.2015 року №675-VIII за допомогою електронних грошей можуть здійснюватись розрахунки у сфері електронної комерції.

Для з'ясування місця електронних грошей в системі об'єктів цивільних прав, потрібно проаналізувати їх співвідношення з грошима. Гроші в силу ст. 177 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) визнаються об'єктами цивільних прав. Проте в ст. 192 ЦК «Гроші (грошові кошти)» не закріплюється дефініція грошей, зазначено лише, що *законним платіжним засобом*, обов'язковим до приймання за номінальною вартістю на всій території України, є грошова одиниця України – гривня. Сьогодні існує і легальне визначення електронних грошей, під якими відповідно до ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» слід розуміти одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як *засіб платежу* іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі. Зазначаємо, що визначення електронних грошей цілком узгоджується з нормами Директиви 2009/110/ЄС Європейського Парламенту та Ради, відповідно до якої електронні гроші означають грошову вартість, як представлено у вимозі до емітента, і які, зокрема, зберігаються на електронному пристрої. Як бачимо, законодавець оперує такими поняттями як «законний платіжний засіб» і «засіб платежу», проте легального визначення цих дефініцій не закріплює. Питання про те, як співвідносяться ці два поняття між собою залишається відкритим.

За своєю правовою природою електронні гроші найбільш схожі з безготівковими грошима. Незважаючи на те що безготівкові і електронні гроші передаються за допомогою електронних каналів зв'язку, ці поняття не є тотожними. Головна відмінність полягає в тому, що електронні

гроші зберігаються не на банківському рахунку, а на так званому віртуальному рахунку в системі переказу електронних грошей. Згідно з п. 1.5 Положення емітент зобов'язаний вести облік коштів, які надходять від користувачів та/або агентів як оплата електронних грошей на окремому рахунку емітента за кожною платіжною системою та за кожним видом електронного пристрою. Крім того, є ще ряд відмінностей електронних грошей від безготівкових: анонімність особи власника електронних грошей; електронні гроші з'являються в обігу лише після обміну на готівкові та безготівкові гроші в обсязі не меншому ніж емітована грошова вартість; обмежене коло суб'єктів, які приймають електронні гроші як засіб платежу; випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк, який має відповідну ліцензію.

Таким чином, електронні гроші як платіжний засіб схожі з безготівковими грошима, проте ототожнювати ці поняття не можна, тому що існує ряд суттєвих відмінностей.

Серед науковців існують різні думки, щодо місця електронних грошей в системі об'єктів цивільних прав. Одні вважають, що електронні гроші можуть виступати як альтернатива традиційним формам готівкової та безготівкової моделі розрахунків. Інші відносять електронні гроші до таких об'єктів цивільних прав, як інформація або право вимоги. Варто зауважити, що правова регламентація електронних грошей перебуває нині на етапі становлення, визначення основних доктринальних принципів здійснення розрахунків за їх допомогою, тому характеризується певною законодавчою неузгодженістю. Отже, сьогодні цивільно-правова природа електронних грошей залишається дискусійним науковим сегментом, який підлягає подальшому вивченню.